

«Mugimendu feministak bake prozesuan parte hartu behar du»

Zuriñe Rodríguez

Egia mingarriei tokia egiten

Zuriñe Rodríguez kazetariari beti interesatu zaio ea emakumeek zer rol bete dituzten gatazka armatuetan, baina konturatua zegoen beti dela errazago urrutiko korapiloak aztertzea norberarenak baino. Hara non, ordea, masterreko lanean zer gai landuko zuen erabaki behar zuen astean, orduantxe iragarri zuen ETAk behin betiko utziko zuela jardun armatua. Eta hala ekin zion Rodríguezek hura aztertzeari, gure hau.

Testua: Danele Sarriugarte Mochales

Argazkiak: Dani Blanco

ETAko emakumeak hedabideetan nola erretratatu dituzten, horixe ikertu zenuen aurrena.

Begien bistakoa da komunikabide konstituzionalistek jarrera misoginoa izan dutela ETAko militante emakumezkoen gainean, baina nik sumatzen nuen komunikabide abertzaleek ere izango zituztela halako jarrerak, bai progresistek bai kontserbadoreek. Eta hori aztertzen hasi nintzen.

Zer garai aztertu duzu? Eta zer ondorio ateratu?

ETAren historia osoa hartu nuen kon-tuan. Ondorio nagusia, hauxe: ZEN Plana [Zona Especial Norte] sortu zuenean Espainiako Barne Ministerioak, 1983an, komunikabideen politikak aldatu ziren, bieran, komunikabide konstituzionalis-tetan eta Euskal Herriko komunikabide abertzaleetan. ZEN planean badago atal

txiki bat, zeinean biltzen diren komu-nikabideentzako gomendioak. Eta hor esaten da ETAko militanteen ohitura txar eta arraroei erreparatu behar zaie-la. Horrek aitzakia eman zuen emaku-meei buruz hitz egiteko komunikabi-deetan.

Zer aldatu zen?

Komunikabide konstituzionalista kontserbadoreak (*ABC*, *El Mundo* eta *La Razón*) eta progresistak (*El País*) miso-ginia hutsa erabiltzen hasi ziren. Adibi-dez, idatzi zuten militante jakin batek alutik adina isurtzen zuela odola pis-tolatik (*ABC*). Bestalde, komunikabide konstituzionalista ez-kontserbadoreek munstro bihurtu zituzten emakume mi-litanteak. Ez dute inoren alurik aipatzen, baina terrorista odolzale gisa aurkezten dituzte. Horrela sortu zen adibidez Idoia Lopez Riañoren inguruko mitoak.

Zuriñe Rodríguez Lara

1988, Gasteiz

Kazetaria eta ikertzailea. Hainbat komunikabideetan eta unibertsitatean jardun da. Gaur egun, ordea, Sudergintza ikerketa-kooperatibako kidea da, Nora Miralles eta Itziar Mujikarekin batera. Gatazka, bakea eta memoria lantzen dituzte, eta horrekin lotutako gaitze-prozesuak egiten dituzte, emakume helduekin batez ere. Adibidez, aurtengo martxoaren 3ko prozesua haiek landu dute, eta aurki kaleratuko dute horri buruzko liburua. Aurrez beste liburu bat publikatu du Rodríguezek: *Borroka armatua eta kartzelak* (Susas, 2016), Oihana Etxebarriarekin lau eskutara idatzia.

FRANCISCA BUSTAMANTE
INCAPACITADA
MÁS QUE UN NOMBRE,
CONFIANZA EN SU FUERZA

Eta Euskal Herrikoetan?

Medio kontserbadoreek (*Deia*) Espainiako hedabide aurrerakoen bidea hartu zuten: odolzalea, munstroa... Emakumetasunaren arrastorik ez, kasu batzuetan salbu. Komunikabide progresistek, aldiz, batez ere *Egin*-ek eta *Gara*-k, mitifikatu egin zituzten militantek, baina glorifikazio horrek amatasunarekin zuen zerikusia batez ere. Zentzu horretan irakurketa desaktibista eta esentzialista zen. Horrez gainera, modu inkontzientean izanik ere, Espainiak asmatu dituen izengoitiak erreproduzitu zituzten, adibidez, Lopez Riañoren kasuan.

ETAko militante izandako beste emakume baten kasua ere aztertu duzu gertutik: Dolores Gonzalez Katarain Yoyes.

Gonzalez Katarain eta Lopez Riañoren kasuak hartu nituen haietaz hitz egin delako gehien komunikatiboki, eta bi garaitakoak direlako. Yoyes ZEN plana baino lehenagokoa eta Lopez Riaño, berri, ostekoa, eta biak ETAtik aldeniak.

Aztertu nituen Yoyesen erailketa eta Yoyesen heriotzaren 30. urteurrena, eta ikusi nuen komunikabide konstituzionalista kontserbadoreek emakume ho-

Zuriñe Rodríguez ustez, Aieteko edo armagabetzeko argazkiak ikusita, argi dago gizonetako ari direla bake prozesuaren buruan. Rodríguezek ETAko emakumeak hedabideetan nola erretratatu dituzten ikertu du, besteak beste, Yoyes eta Idoia Lopez Riaño.

rra militantzia barkatu ziotela: ez zuten militante eta terrorista ohi gisa aurkeztu baizik eta ETAk eraildako gisa. Denboraren poderioz, ordea, amatasunari eman zioten garrantzia. Erail zuten garaian, komunikabide konstituzionalistek haxe esan zuten: ETAko buruzagia erail dute. 30 urte geroago, ordea, ama zelako erail omen zuten. Beraz ikusten da komunikabide horiek barkatu ziotela ez bere erabaki politikoagatik, baizik eta ama zelako, bueltatu zelako "buelatu beharreko tokira". Eta zergatik diot hau? Bada Lopez Riañorekin justu kontrakoa gertatu delako. Nahiz eta hura ere ETAtik aldeni, komunikabide kontserbadoreek terrorista ohi gisa tratatzen dute eta segitzen dute bere itxuraren inguruko hamaika artikulua idazten.

2016an izan ziren 30 urte Yoyes hil zutela. Hemen nola bizi dugu gai hori?

Uste dut gure tabua dela. Oso gutxi hitz

egin dugu haren inguruan, eta mugimendu feministan oraindik ez dugu hitz egin. Yoyesek bazeukan eguneroko bat, eta feminismoaren inguruko hausnarketa asko daude hor. Uste dut badela meloia irekitzeko garaia.

Komunikabideetako errepresentazioak aztertu ondoren emakumeekin eurekin biltzen hasi zinen.

Komunikabideak aztertzea oso bakartia zen eta muga bat zuten. Iruditu zitzaidan pauso bat gehiago eman behar nuela.

Zer garaitako emakumeekin bildu zara? Zenbatekin?

Hasieran ETAREN historia osoa hartu nahi nuen, baina zaila zen hainbat motibo tarteko (atxiloketa masiboak, kartzela, beldurra, estigma...). Elkarrizketatu ditut ETAREN sorreratik (1956) ETA politiko militarra desegin artekoak (1982). Data hori hartu nuen zeren ETAp de-segin zenean emakume batek irakurri zuen komunikatua, eta polita iruditu zitzaidan sinbolikoki. Bestalde, asko hil-hurren zeuden, eta urgentziazko kontua zen haiekin biltzea.

28 emakumerekin egon naiz. Erabaki nuen ez nuela nik epaituko nor zen

ETAko kidea eta nor ez; haiei galdetuko niela. Zergatik? Bada sumatzen nuela-ko emakume askok ezin izango zute- la ETAn sartu trabak izan zituztelako, beraz emakume batek esaten bazidan bere esperientzia kontatu nahi zidala, ez zela ETAn egon baina sartzeko aha- legina egin zuela eta arazoak izan zitue- la horretarako, bada nik onartu egingo nuen. Gero, bi profil sailkatu nituen: ba- tetik ETAko emakumeak eta bestetik laguntza-sareko kide izandakoak, ez Es- painiako Estatuak laguntza-sare mo- duan ulertzen duen zentzuan baizik eta feminismoak ulertzen duen moduan. Beharrezkoa iruditzen zitzaidan azter- tzea nola sostengatzen ziren emozioak, janaria eta oro har politikotzat jotzen ez den intendentzia hori.

Zer-nolako bidea izan da?

Oso zaila... Elkarrizketatu ditudan ema- kume batzuek amnistia jaso zuten bere garaian, eta beste batzuek jada betea zuten kartzela-zigorra, beraz askok ez zuten ondorio polizialik jasotzeko bel- durrik. Edonola ere ez zen denen kasua, batzuentzat arriskutsua baitzen beren esperientzia kontatzea. Horregatik, izengoitiak erabili ditugu. Hortik apar-

te, arazo pertsonal eta emozional asko topatu dut. Batzuek ezin zuten hitz egin herriaren estigmarengatik edo, beren historia kontatuz gero, herrian jakin- go zutelako nor ziren. Hori bada ondo- rio bat: estigma handia dagoela orain- dik. Zaila da gauza batzuen inguruan hitz egitea; azken batean, emakumeek hitz egiten dutenean gudariaren mitoa apurtzen da. Nik beti galdetzen nien ea bazegoen zerbait ez zutena aipatu nahi, lasai esateko eta ez niela hartaz galdetuko. Pentsatzen nuen izango zire- la torturak, errepresioa... Baina askotan izaten zen amodioa, bikote-hausturak, umeen kudeaketa... Askotan, oztopo zi- ren patriarkatuarekin zerikusi zuzena duten gauza horiek.

Bestalde, traba handiak aurkitu ditut gizon abertzaleen aldetik. Askotan esan zidaten ni ez nintzela pertsona apro- posa ikerketa egiteko, eta mila oztopo jarri dizkidate: biltzarretan betoa jarri, libu- ru akademikoetarako idazkiak ukatu... Nik argi daukat zergatik egin duten hori: ez zaielako nire ikuspegi feminista gus- tätzen. Misoginia hutsa. Alboan badituzte kide batzuk ETari buruzko ikerketak egiten dituztenak, gizonak direnak eta gazteak, eta ez dute inongo betorik jaso.

Bere garaian zuk zure buruari egin zenion galdera bat ekarri nahi dut orain hona: zer motibazioen ondorioz erabaki zuten emakume horiek ETAn sartzea?

Esan digute emakume asko ETAn sartu zirela beren bikotekidea han zegoelako, baina ikusi dut ez dela hala: nik elka- rrizketatu ditudan emakume guztiek, batek izan ezik, motibazio politiko-ideo- logikoak zeuzkaten, motibazio arrun- tak, gizonen modukoak: Euskal Herri independente baten alde borrokatzea, frankismoaren aurka borrokatzea... Eta badaude arrazoi zehatz batzuk emaku- meek aipatu zituztenak eta gizonak ez -gizonak ere elkarrizketatu baititut, ha- mar-: adibidez, gertakari tragiko baten eragin emozionala (gertuko zuten nor- bait hil edo torturatu izana), eta ema- kumeen erreferenteak (Burgoseko pro- zesuak eragin handia izan zuen zentzu horretan, ETAko hiru emakume militan- te epaitu baitzituzten: Itziar Aizpurua, Arantza Arruti eta Jone Dorronsoro). Horrez gainera, feminista moduan iden- tifikatzen diren emakumeek haxe esa- ten zidaten: "Ni *terrorista* sartu nintzen etxeokoa ez izateko". Emakume ho- riek sekulako zaplaztekoa hartu zuten, zeren askapen-mugimenduak ez dira

hain askeak, baina bazuten herritik eta arautik aldentzeko gogo.

Gatozen oraindira. Nola ikusten duzu Euskal Herriko bake prozesua?

Zaila da. Ikusita zer-nolako bake prozesua den eta kontuan hartuta Espainiako Estatuaren inmobilismoak eraman gaituela beste formula batzuk adostera, uste dut horrek sekulako aukera eman dezakeela oinarrian edo bazterrean gauden subjektuek parte hartzeko bake prozesuan, baina prozesu hori ez da horrela bideratzen ari. Saia-kera batzuk egiten ari dira, baina gehiago egin behar dira. Aieteko edo armagabizetako argazkiak ikusita, argi dago gizona eta emakumeak ari direla prozesu honen buruan. Uste dut hori gertatzen ari dela gizonak borroka egin dutelako eta beraz bakea ere euren egin nahi dutelako, eta zentzu horretan uste dut batez ere interpelatu behar ditugula ezkerreko gizonak, baina baita mugimendu feminista ere. Mugimendu feminista, oro har, ez dago gatazkaren irakurketa kritiko bat egitearen alde. Kolektibo batzuk buru-belarri ari dira honetan, Bilgune Feminista kasu, eta bagaude satellite batzuk, baina oro har mugimendu feminista ez dabil honetan, eta niri beldur handia ematen dit horrek, uste baitut bake prozesu patriarkal baten aurrean gaudela.

Zergatik hartu behar luke parte mugimendu feministak bake prozesuan?

Euskal Herriko agente bat delako, ez dago besterik. Ezin duguna da sindikatu nagusiei deitu, gizarte-eragileei, gobernuz kanpoko erakundeei... eta mugimendu feministari ez. Nik uste dut mugimendu feministak ematen duela indarkeriaren irakurketa oso bat, eta zer egon da Euskal Herrian ez baldin bada indarkeria-egoera bat? Bestalde, zenbat emakume erail dituzte ETAK jardun armatua utzi zuenetik? Orain ez dago ETaren biktimarik, baina emakumeok ere biktima politikoak gara. Emakumeak, Ekai [bere buruaz beste egin duen gaztetxo transexuala]... heriotza politikoak dira horiek, guk biktimak dauzkagu oraindik, baina ez gara

» “Orain ez dago ETaren biktimarik, baina emakumeok ere biktima politikoak gara”

atera eta esan gizarte honetan gudan bizi garela. Euskal Herrian gure bake prozesua eraikitzen ari gara, balia dezagun aukera hori.

Amaitze aldera, eta gaiz beste, hiru amu bota nahi dizkizut. Bat: 2016ko apirilaren 9a, *Feministok prest manifestazio nazionala; zergatik Gasteizen?*

Beti galdetzen digute zergatik egin genuen Gasteizen, eta gu beti haserretzen gara eta erantzuten dugu: zergatik ez? Euskal Herriko mugimendu feministak antolatutako manifestazio bat zen, ez Gipuzkoako edo Bizkaiko mugimendu feministak antolatutakoa, eta Gasteiz Euskal Herria da.

2015eko udan, kriminalizazio-prozesu bat gertatu zen Gasteizen [mugimendu feministak ekintza bat egin zuen, emakumeek jai-espaziotan pairatzen dituzten erasoak salatzeke, eta horren ondoren Blusa eta Nesken Batzordeko ordezkariak salaketa ipini zien bi militantari]. Bazegoen halako behar orokor bat manifestazio bat egiteko. Arabarrok aprobetxatu genuen eta proposatu genuen bertan egitea. Eta esan behar dugu zalantza asko piztu zituela barruan, eta halako paternalismo bat egon zela kanpoan (komunikabideetan) eta barruan. Mugimendu feministan hitz egi-

ten dugu periferiako eta arautik kanpoko gorpuzteaz eta diskurtsoez, bada, orduan, lurraldetasunari buruzko eztabaida kritiko bat behar dugu.

Bi: euskara.

Nik gaztelaniaz ikasi nuen eskolan, hura da nire lehen hizkuntza, eta euskara ikastea izan da militantzia bat, hautu politiko bat. Bollera politikoak garelako esaten dugun eran, ni euskaldun politikoa naiz. Ez da jaiotzen, egin egiten da, posizio batetik gainera. Egia da euskara lehen hiz-

kuntza moduan dutenek diskriminazioa jasaten dutela, handia gainera, baina hori da euskaldun subjektu bakar baten esperientzia, subjektu zuri gipuzkoarri dagokiona batez ere. Uste dut subjektua zabaldu behar dugula. Gasteizen oso prozesu politikak ari dira egiten euskararekin, ikaragarri handitu da euskara hitz egiten duen jende-kopurua. Euskara bigarren hizkuntza izatea ez da problematikoa, hori uste dugu iruditzen zaigulako lehen hizkuntza gaztelania dela, baina nire bizilagun Muhammedek, adibidez, arabiarra du lehen hizkuntza eta nirekin, ordea, euskaraz egiten du beti.

Hiru: ikerketa, unibertsitatean eta handik kanpo.

Zaila da unibertsitatean ikertzea, unibertsitateak men egin dielako nazioarteko estandar guztiz ero batzuei. Ni guztiz absurdu sentitzen nintzen publikatzen nuenean Herbehereetako aldizkari batean Euskal Herriko gatazkaren inguruko artikulua izugarri akademiko bat, hona ekarri gabe. Niri ikerketa soziala gustatzen zait. Gatazkaren eta memoriaren inguruko gauzak egiten ditut, eta behar dut gauzak lasaitasunez egin, ez bi urteko epean 28 emakumerekin bildu kontu oso mingarriez hitz egiteko, akademiak hori eskatzen baitu. Akademia oso urruti dago errealitatetik eta herrian gertatzen diren gauzetatik, eta ziztu bizian ari da prekarizatzen. Langileak oso gaizki daude. Gainera, ezkerreko patriarkatu oso-oso potente bat dago, eta oso zaila da emakume feminista kritikoa izatea. Horregatik guztia-gatik erabaki nuen kanpotik ikertzea. ■